

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

SØNDERJYSK

MÅNEDSSKRIFT

Aage Lind: To genforeningsrejser til Tønder

Jens Kristensen: Endelig - endelig - endelig

Hans Schack: Breve fra det Schackenborgske arkiv

To efterlysninger

Boganmeldelser

JULI

7 · 1970

46. ÅRG.

Ligesom tidligere år arrangerer Historisk Samfund for Sønderjylland
atter i år en

»Historisk søndag«

Turen er i år tilrettelagt af Haderslev amtskreds, der har udvalgt følgende 5 historiske steder fortrinsvis i Haderslev vesteramt.

Søndag den 16. august vil der i tiden fra kl. 14 til kl. 17 blive givet orientering om stedernes historie ved kyndige lokale folk.

Det er vort håb, at mange af vore medlemmer igen i år vil benytte sig af tilbudet og besøge et eller flere af stederne. Også feriegæster og andre ikke-medlemmer er meget velkomne.

Ved besøg det første sted betales en afgift på 2 kroner for hver voksen, og det udleverede adgangstegn gælder derefter til de øvrige steder.

Program for »Historisk Søndag«

1. Sct. Tøgers kapel. (Ved vejen Gram-Ribe). Provst Steen Christiansen.
2. Udgravningen af jernalderkirkegården ved Årupgård (mellem Gelså og Fladå nord for vejen Gram-Ribe). Museumslektor Erik Jørgensen.
3. Hygum kirke. Pastor A. Hansen.
4. Skibelund krat. Pastor T. Holm.
5. Jeus voldsted. Lærer O. Finnemann.

Idræts højskolen i Sønderborg

Højskole med lederuddannelse i gymnastik, boldspil, fri Idræt og svømning. 6 mdr. vinterskole for mænd/kvinder fra 3/10-28/3.

3 mdr. sommerskole for kvinder fra 3/5-28/7.

Tlf. (044) 2 18 48

Bent Brier.

LØGUMKLOSTER HØJSKOLE

Kursus begynder sept., nov., febr.
Korte sommerkursus.

Tlf. 4 33 25

OVE ARKIL A/S

CIVILINGENIØR - ENTREPRENØR

HADERSLEV

OUGAARDS

Boghandel

Vi har altid det bedste af den nye og den ældre litteratur på hylderne

Haderslev - tlf. 2 25 71

Repræsentanter for soldaterforeningerne hejste det store Dannebrogflag på masten foran Dybbøl mølle, da Christian X kom kørende fra Sønderborg til kongeskansen 11. juli 1920.

To genforeningsrejser til Tønder

Socialminister Nathalie Linds far, købmand Aage Lind (død 1921), rejste til Tønder for at stemme 10. februar 1920. Han har skrevet om denne tur og om en tur, han i juli samme år foretog med sin hustru til Sønderjylland, i en slags dagbog, som Nathalie Lind venligt har udlånt. Ind imellem rejseminderne, der står som den menige deltagers indtryk af genforeningsfestlighederne, fortælles småepisoder fra dagliglivet med den lille, foretagsomme, knap to-årige datter Mutte, som erindringerne oprindelig blev skrevet til, men disse småberetninger er udeladt i vort uddrag af rejsebeskrivelsen.

20. 7. 1920

Når lille Mutte engang bliver stor og fornuftig, vil hun nok have glæde og fornøjelse af at læse om fars og mors rejse til Sønderjylland, dengang dette land, som af tyskerne blev røvet fra os i 1864, atter blev forenet med gamle Danmark. Først må jeg fortælle, at far er født i Sønderjylland i Tønder, hvor hans far, altså Muttes bedstefar, før 1864 var herredsfoged. Da så krigen kom, måtte han for at undgå mishandlinger af tyskerne over hals og hoved flygte fra byen. Bedstemor, som ikke kunne komme med, måtte blive tilbage med fire små børn, hvoraf far var det ene! Først læn-

gere tid efter rejste bedstemor med sine børn. De kom til at bo i København, hvor de måtte vente i seks år, inden bedstefar atter kunne få embede. Han kom så til Hjørring, hvor far gik i skole, og senere kom han til Rudkøbing, hvor han døde, og hvor han og bedstemor ligger begravede.

Da den forfærdelige verdenskrig var forbi, blev det af de sejrende magter bestemt, at de landsdele, som tyskerne havde røvet fra andre nationer, skulle tilbagegives disse, for så vidt befolkningen selv ønskede at komme tilbage til dets gamle moderland. Da skulle afstemning foretages, og dette blev også tilfældet med Slesvig. Denne afstemning fandt sted den 10. februar 1920, og som alle gode danske mænd var far også dernede for at stemme Slesvig hjem. Alle, der var født dernede, havde ret til at stemme og også pligt dertil!

Det kunne de nu for resten sagtens, fordi der her fra Danmark blev gjort alt muligt for at få så mange danske derned som gør ligt. Man fik fri rejse derned, både med banen og med damper, fri forplejning undervejs og ligeledes under opholdet dernede, og hjemturen var gratis. Overalt, hvor vi kom frem på rejsen, blev vi modtaget med jubel og hurraråb, musik og sang. Særlige tog beregnet på ældre og svagelige mennesker var til disses afbenyttelse – vi andre unge og raske klarede os lettere. For fars vedkommende kom han af sted kl. 5 om morgenen fra Hillerød, og han kørte og sejlede og kørte lige til kl. 12 om aftenen, da Tønder endelig nåedes.

Ekstratoget, som standsede ved alle stationer for at optage alle de andre sønderjyder, som også skulle af sted, var helt fuldt, da vi nåede København. Der holdt imidlertid et nyt tog parat til at køre videre med os og alle de mange, som skulle med fra København. Musikken spillede nationalsange for os og alle de øvrige, som ikke skulle med, men som var mødt op på banegården for at sige farvel, råbte hurra for os og ønskede os lykkelig rejse, da vi kørte af sted.

Glade og højtidsfulde var vi alle, som skulle derned, og efterhånden som vi kom frem, kom der flere og flere med i toget, og skønt det efterhånden kneb mere og mere med pladsen, ønskede vi alle, der bare kom så mange som muligt. Det gjaldt jo om at få de allerfleste med for rigtigt at vise tyskerne, hvor mange vi var, som ville stemme vort gamle land hjem, vise dem, at vi trods de mange års voldsherredømme, de mange krænkelser og undertrykkelser endnu ikke var kuede og bøjede, men at vi endnu var danske og ville blive ved med at være det.

Da vi endelig nåede Korsør, var hele den store havn smykket med Dannebrogflag, den ene flagstang tæt ved siden af den anden. To store musikkorps spillede i hver sin ende af havnen, og fem store dampere pyntet fra øverst til nederst med flag lå og ventede for at sejle os til Sønderborg.

En voldsom trængsel var der, både af dem, som skulle sejle, og af den hele by, som var kommet ud for at sige os farvel, og da alle langt om længe

*Socialminister Nathalie Lind.
Foto 1970.*

var kommet om bord, gled den ene store damper efter den anden ud af havnen i det dejligste solskinsvejr, hilst og tiljublede af de mange tusinde, som stod inde på land, og mange ønskede: bare det var os, som kunne sejle med, men der måtte kun komme sønderjyder med, og de skulle have »pas« med fotografi med, og dette pas skulle stemples af øvrigheden, inden man fik lov at komme om bord.

Så sejlede vi af sted mod vort elskede land, som vi nu, ikke med vold og magt, men vor egen selvbestemmelsesret, skulle erobre tilbage til Danmark.

Vi havde alle en god madpose med, dels for at have noget at leve af på rejsen, men væsentligt også fordi vi vidste, at alle sønderjyder, lige så vel som alle de krigsførende magter, led af stor mangel på almindelige fødevarer, så det ville være svært for mange af dem foruden at huse os også skulle føde os. Hvad de særligt manglede derovre, var smør og fedt, flæsk havde de vist ikke smagt, så længe krigen varede, endvidere kaffe og sukker og chokolade; yderligere var tobak og skråtobak en luksus for dem,

så vi havde sikkert alle nogle af disse herligheder med til dem dernede, og glade blev sandelig de, som fik nogle af disse.

Vor medbragte mad fik vi ingen anvendelse for om bord, da der en times tid efter, at vi var sejlet, blev serveret frokost for os alle, en varm ret med smør og brød og øl, og senere kaffe med wienerbrød. Betale derfor kunne man ikke, hele forplejningen blev givet gratis af nogle store københavnske restauratører.

Om bord var endvidere sygeplejersker og læge, men jeg tror ikke, de havde noget at bestille. Ud på dagen blev det stærk tåge, så vi måtte sejle langsomt, men da vi endelig hen ad aften nåede Sønderborg, var det klart igen. Jeg har glemt at fortælle, at da vi sejlede fra Korsør, vajede der fra hvert skib et meget smukt Dannebrogssflag af silke, skænket af en rigmand i København, og som skulle overrækkes et til hver af de forskellige amter, som vi ventede ville blive hentet hjem.

Da vi nåede ind i Sønderborg havn, var hele havnepladsen og kajen fuld af mennesker, som ville byde os velkommen, og Dannebrog vajede fra mange huse, men også mange tyske flag så vi – tyskerne var jo også kommet til byen for at stemme. Inden skibet lagde til, marcherede først en trop spejderdrengene op ved landgangen, bag dem kom en deling alpejægere – Sønderjylland var jo i overgangstiden besat af franske og engelske tropper. Så blev pladsen omkring skibet gjort ryddelig, og der stod Sønderborg byråd med et stort musikkorps for at byde os velkommen. Der blev talt, og der blev sunget og spillet nationalsange, og da »Kongernes Konge« blev sunget, inden vi gik fra borde, var vi alle så bevægede over atter at betræde Sønderjyllands jord, at der ikke var mange, som havde tørre øjne. Alle vi danske drog så i en mægtig procession under sang og musik rundt omkring i byen, hvor der var rejst æresporte; tyskerne havde også rejst nogle enkelte steder, men dem ville vi ikke gå igennem, men gik demonstrativt uden om dem.

Imidlertid var klokken blevet mange, og far skulle af sted med toget til Tønder, og det blev en lang og meget kedelig tur. Vi kom ind i nogle frygtelig gamle og snavsede vogne uden varme og næsten uden lys, og toget sneglede sig så langsomt af sted, så det næsten ingen ende fik. Vi skulle være i Tønder kl. 10 om aftenen, men nåede først dertil kl. 12, og så havde tyskerne slukket alt lys på stationen og på perronen, så vore værter måtte finde os ved hjælp af lygter, som de gik omkring med, og klokken blev 1, før vi kom til ro. Fars søster og bror var allerede kommet om formiddagen; det var godt, de kom ned for at tage imod mig, da jeg hverken vidste ud eller ind i den mørke by.

Så oprandt valgdagen den 10. februar 1920 med et meget dårligt vejr; regnen piskede ned, og en fuldstændig storm var det, og blæsten var så stærk, at far måtte ind og hjælpe en familie, hvor manden ikke var hjem-

Nathalie Lind med sin mor, Ane Johanne Lind, f. 13.2.1878 i Skjoldborg skole, Thy, d. 1942, og sin mormor, Ane Bjørndahl, d. 1919, enke efter lærer Lars Bjørndahl, Skjoldborg. Foto 1919.

Nathalie Linds farmor, den smukke Bertha Frederikke Nathalie Hoff, var datter af distriktslægen i Viborg. Han startede sin karriere som badskærer hos Napoleon, arbejdede derefter i Norge, supplerede sin uddannelse i København og sluttede i Viborg som distriktslæge. På et besøg i Haderslev hos sin onkel, amtmand Stockfleth, traf hun den unge fuldmægtig Lind. Inklinationspartiet vakte ikke begejstring i brudens familie, idet brudgommen var af jævn, borgerlig afstamning. Han blev dog herredsfoged i Tønder. Familien Stockfleth boede i Haderslev i 1600-tallet; efter nogle generationer embedsmænd i Norge, vendte den tilbage til byen.

me, og som boede i en villa lidt uden for byen, med at hejse Dannebrog; det var dem ikke muligt på grund af stormen selv at få flaget hejst.

Der var flag oppe i Tønder næsten fra hvert hus, dog mest tyske flag. Tønder har altid været en meget tysksindet by, men mærkeligt nok taler alle mennesker dansk dernede. Drengene gik rundt med tyske flag og sang »Schleswig-Holstein meerumschlungen«. Der var også mange danske drenge med Dannebrogflag.

Så var der intet andet at gøre end at få vor stemme afgivet; det varede kun 5 minutter, og så spadserede vi lidt omkring i byen og så på de mange gamle huse, som der findes i Tønder, og huset, hvor far er født, fandt vi også og fik lov til at komme ind og se det indvendigt. Om aftenen var alle danske samlede til en festlig sammenkomst med taler, sang og musik, og hvor man så fik at høre en del af valgresultaterne fra de forskellige byer, men da klokken slog elleve, kom politiet, det tyske, og jagede os hjem, og tidligt den næste morgen forlod vi Tønder og rejste med toget til Flensborg, hvor vi ville blive nogle dage.

Om aftenen i Tønder havde vi jo nok fået en del at vide om de forskellige afstemningsresultater, som var kommet frem, inden vi måtte gå hjem, men først i Flensborg, da vi den næste formiddag kom dertil, fik vi det endelige resultat at vide.

Det var en mægtig sejr for de danske. De tre fjerdedele af befolkningen stemte for at komme tilbage, og jubelen og begejstringen var stor hos de

danske i Flensborg over det smukke resultat, vi kom derned med, og vi var selvfølgelig også umådelig glade. Det første, vi gjorde, da vi kom til Flensborg, var at gå hen på det store hotel Bahnhof og spise en god frokost. Det kunne vi godt tillade os, for vi havde mange penge med derned, det vil sige tyske penge. Far havde 6000 rm. med, men da tyske penge ikke var ret dyre herhjemme, kostede de 6000 kun en 5–600 kr. En god frokost med vin til kostede kun 2–3 kr. Vi havde den følelse hernede, at vi kunne flutte os, så meget vi lystede, dog inden for rimelige grænser, og det gjorde vi også. Inden vi aftenen efter rejste hjem, havde far købt en mængde ting, så meget, som han overhovedet kunne slæbe. Han havde fire store håndtasker og en stor tung rygsæk, som han også havde købt dernede, og så traf det sig så heldigt, at far lige kunne nå at komme hjem til mors fødselsdag den 13. februar, og så kunne han rigtignok dække et flot fødselsdagsbord til mor. Der var en fin, hvid silkebluse, meget svært mørkt silketøj til en kjole, et par støvler både til far og mor, og Mutte fik også et par, som hun for længe siden har slidt op, en meget smuk sølvbrosche med perlemor, som Mutte nok kunne bruge, og en anden lille brosche til, en guldkæde til mor, en 6–7 både store og små dukker til Mutte; der var også en lille vugge til hende, og så var der en ganske udmærket bu-ko, som kunne sige buh lige så livagtigt som en rigtig ko, men den blev Mutte så bange for, den første gang hun hørte den sige muh, så hun gav sig til at græde, hvorfor vi straks måtte gemme den grimme ko, og den kom først frem længe, længe efter. Der var rom og vin til far, der var lommeknive og pengepunge, der var en ulden trøje til Mutte, en termoflaske til kaffe, når vi om sommeren skulle i skoven og mange andre ting. Far tror ikke, mor nogensinde har fået så mange gaver til sin fødselsdag, men mor har altid været så god mod far og Mutte, og så havde hun været alene hjemme og passet forretningen for far, mens han var borte.

Flensborg er en meget smuk by og en gammel dansk by, som vi så inderligt ønskede var kommet med tilbage til Danmark, men tyskerne er os for stærke; den gang blev det ikke, men håbet hos de danske er der, at det en gang må ske!

Nu gik der nogle måneder med de mange formaliteter, som skulle være i orden, inden overtagelsen af de tilbagestemte landsdele kunne finde sted, og først i begyndelsen af juli måned var det hele i orden, så de store festligheder ved genforeningen kunne fejres. Det blev lige i den tid, hvor far og mor havde sommerferie. Vi rejste til Svendborg med lille Mutte, hvor vi besøgte mors søster og hendes mand, og derfra rejste far og mor over til Sønderjylland, hvor de deltog i festlighederne, medens Mutte blev i Svendborg, og kusine Ester derovre passer hende så længe. Ester var så glad for lille Mutte, som var så sød, og Ester var helt grædefærdig, den dag Mutte rejste igen, hun kunne slet ikke undvære hende, sagde hun.

På genforeningsdagen, som blev fejret ved store festligheder over hele landet, var det øsende regnvej. Det var fredagen den 9. juli 1920, og far og mor, som skulle have været til fest i Svendborg, måtte blive hjemme, og således gik det vist mange andre, så festlighederne blev vistnok mere eller mindre vellykkede rundt omkring.

Vi skulle af sted lørdag morgen med cykel til Fåborg, og dagen forud havde vi næsten helt opgivet turen. Lørdag morgen var vejret ikke meget bedre, og mens vi var oppe i byen for at købe nogle fødevarer til at tage med – vi havde alligevel bestemt os for turen – fik vi flere byger, så det var ikke med de mest lyse forhåbninger, at vi kl. 10 cyklede af sted efter Fåborg med en rygsæk på nakken fuld af alt muligt, klæder, fodtøj og hele provianten. Vi måtte ikke regne med at få noget at spise derovre, hvor der ville komme tusindvis af mennesker. En rygsæk vejede vist over 30 pund, og havde mor ikke taget den et stykke af vejen, var far nok kørt træt med den.

Vejen til Fåborg var lang og meget bakket, og med den tunge rygsæk var det besværligt at køre, men vi nåede da frem, og lidt før vi nåede Fåborg, holdt vi frokost i vejgrøften. Vi havde et stort fad med bøf, æg, pølse og ost, foruden brød og smør, dertil kaffen i termoflasken, og den proviant slog til på hele turen. Vejret var efterhånden klaret op, men nu kom det store spørgsmål for os: kunne vi få billetter til damperen fra Fåborg til Sønderborg. Vi havde dagen i forvejen telefoneret derom, men fået det svar, at dampskibsselskabet ikke tog mod flere bestillinger, og kunne vi ikke komme med damperen, måtte vi vende næsen mod Svendborg igen. Vi talte noget om, hvis galt skulle være, at leje en motorbåd til at sejle os over til nordspidsen af Als, og derfra kunne vi cykle til Sønderborg.

Alverden skulle til Sønderjylland i de dage, så alle befordringsmidler var fuldt optagne; der blev således fortalt, at der ikke var til at opdrive en bil i hele København, alt var optaget til tur til Sønderjylland. Men vi kunne have sparet os alle bekymringer; der var ingen vanskeligheder, og ved 3-tiden sejlede skibet med så mange mennesker om bord, som det kunne rumme, og folk var glade og højtideligt stemt, og efterhånden som vi nærmede os Sønderjylland, samledes folk oppe på dækket og begyndte at synge fædrelandssange. De begyndte i den ene ende af skibet, og så forplantede sangen sig videre og videre, og alle blev revet med, og der blev sunget uafbrudt, lige til vi sejlede ind i Sønderborgs havn. Vi sejlede det sidste stykke tæt ind mod land, og Dannebrog vajede alle steder, hvor ingen i de 56 år havde måttet eller turdet hejse det. Ved indsejlingen til havnen mødte vi to fiskerbåde, som modtog os med hurraråb og vinkede og viftede til os, da de opdagede, hvem vi var.

Da skibet ankom til Sønderborg, mødte byrådet med musik i spidsen for at byde os velkommen og tolkede i varme og smukke ord byens og

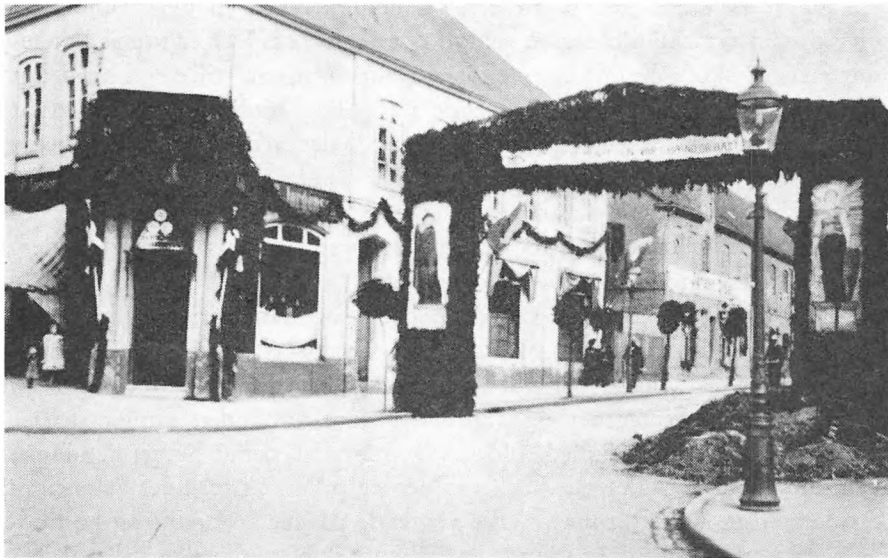
folkets glæde over alle de mænd og kvinder, som mødte frem for at fejre de store højtidsdage sammen med sønderjyderne.

Så gik mor og far i land i den flagsmykkede by, og så gjaldt det om at få tag over hovedet for natten; vi vidste, at alt var optaget på alle hoteller og alle gæstgiverier for måneder siden, flere hoteller havde endog hængt et skilt ud med: Alt optaget for at undgå alle de mange forespørgsler. Der var derfor ikke andet at gøre end at søge ud på landet til en eller anden kro. Vi gik hen til telefonstationen, men da vi uden resultat havde ringet tre forskellige steder hen, var klokken blevet 8, og telefonen lukkede, og vi stod atter på gaden og var lige vidt. Vi gik så ned til damperen for at spørge kaptajnen, om vi kunne sove om bord på skibet. Dette lod sig imidlertid kun gøre for herrer, men så traf vi heldigvis en herre, som gjorde os opmærksom på et udlejningskontor, som lå lige over for damperen. Dér fik vi to indkvarteringsbilletter hos en arbejderfamilie, og endelig efter megen besvær kom vi til ro, mor på en sofa og far i en seng, og klokken 10 sov vi og bestemte at være oppe kl. 5. Allerede kl. 4 næste morgen hørte vi folk komme ind i byen fra landet, og da vi til den bestemte tid var på benene, var det det yndigste vejr og den smukkeste sommermorgen, man kunne tænke sig. Da far kom hjem fra byen, efter et mislykket forsøg på at få et frisk morgenbrød hos bageren, drak vi vor morgenkaffe uden dette. Vi fik fyldt en termoflaske med varm kaffe, forøvrigt noget elendigt tyndt noget; konen, vi boede hos, fortalte os, at de under hele krigen ikke havde smagt kaffe, men at de havde måttet nøjes med brændt byg eller rug, og da de endelig efter freden kunne få kaffe igen, lavede de den meget tynd, da de ellers ikke kunne tåle den. Mor bad om at få den meget stærk, men den blev alligevel meget tynd. Vi fik den og vort logi betalt og spadserede ind i byen.

Vi havde glædet os til at se den smykkede by om morgenen, endnu uberørt og frisk, inden de tusinder af mennesker kom, og vi blev heller ikke skuffede; der var noget så fint og nydeligt over hele udsmykningen på hele den lange hovedgade, Perlegade. Der var rejst flagstang ved flagstang, forbunden ved guirlander, så det hele dannede en grøn allé. Det eneste hus, som demonstrerede uden flag, var det store apotek, hvor der nok har boet en rigtig »altysker«. Det samme var mærkværdigt nok tilfældet i Tønder, hvor apotekerne heller ikke flagede, og stor travlhed herskede der alle vegne med at få den sidste hånd lagt på værket.

Der var livligt nede ved havnen; den ene damper efter den anden kom ind med musik om bord fuld af festligt klædte og glade mennesker. Sundet lå spejlblankt, og ikke en vind rørte sig.

Vi skulle tage en bestemmelse om, hvor vi helst og bedst skulle være for at få det mest mulige ud af festen. At blive inde i byen, som vi kunne tænke os blev overfyldt af mennesker, opgav vi. Vi foretrak derfor at

Der var rejst fem æresporte i Sønderborg og en ved indgangen til skanserne. Porten i Perlegade bærer teksten: »Men just som de mente, hun var i Baand og Bast« og billeder af to symbolske kvindeskikkelser, til højre 1864, det fangne og bundne Slesvig malet i dystre farver, til venstre 1920, den befriede landsdel, malet i lyse farver, hvor kvinden, der bærer et våbenskjold med to løver, lige som læner sig op mod sollyset.

På Genforeningsudstillingen på Sønderborg slot (åben daglig kl. 10–18 indtil 31. august) viser man dels en lille olieskitse på pap til Perlegade-porten, dels små ridskitser til alle æresportene med angivelse af udsmykningen. Skitserne er usignerede, men skyldes et menigt medlem af Sønderjysk kommando, der fik sin tjenestetid forlænget i den særlige anledning.

spadsere over pontonbroen og lejre os på den anden side sundet på de høje grønne bakker, hvor vi havde en storslået udsigt over sundet og hele byen, og vi kunne i kikkerten nøje følge, hvad der foregik ovre på den anden side. Vejret var så smukt og dejligt, som om vi havde fået lov til at lave det selv.

Efterhånden samlede der sig flere og flere mennesker på de høje bakker, der til sidst var tæt besat af festligt klædte mennesker. På én gang begyndte sangen lige som af sig selv at bryde frem på alles læber. Alle var så glade og betagne, at de måtte synge, og folk ovre på den anden side fortalte bagter, hvor dejligt sangen derovre fra havde lydt nede i byen.

Nu nærmede klokken sig 9, og vi ventede utålmodigt på, at »Dannebrog« med kongen om bord skulle komme. Nu ser vi først de tre torpedobåde: »Nordkaperen«, »Sælen« og »Havkatten« skyde igennem vandet. Dernæst kommer krydseren »Gejser«, som ankrer op omtrent lige ud for

os, og dernæst ser vi røgen fra deres kanoner bølge hen over vandet og hører drønet fra skuddene give genlyd over imod os. Der salutes kongesalut med 27 skud, og lidt efter glider »Dannebrog« så stille og højtideligt frem fra pynten, med kongen stående på skibets hjulkasse, sikkert dybt grebet og stærkt bevæget ved at skulle betræde det sted, som gemmer nogle af vore dyrebareste og mest uforglemmelige minder fra 1864 – dér, hvor danske mænd i lange tider førte et så sejt og heltmodigt forsvar under de mest fortvivlede forhold og med skyts, der var fjendens så langt underlegent, at det vakte hele verdens beundring.

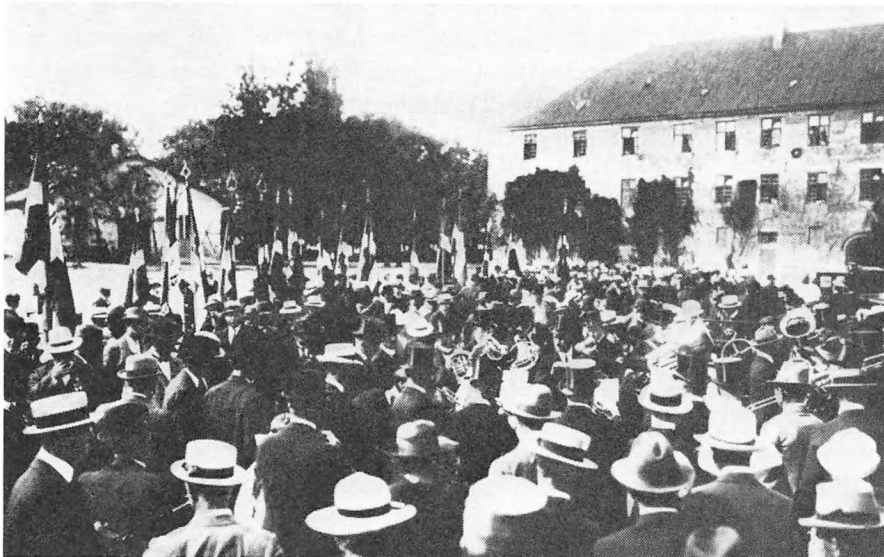
Bag »Dannebrog« fulgte »Olfert Fischer« og kadetternes skib. Inden »Dannebrog« var kommet, havde der rørt sig et stærkt liv ovre ved Sønderborg havn. Alt, hvad der var af mænd af betydning, militær og civil øvrighed, byråd, veteraner og andre, havde efterhånden samlet sig på kajen, og garden trak op med fuld musik, som vi tydeligt hører; de mange kongelige vogne med de røde kuske holder sig parat, og tusinder af mennesker danner en kompakt masse; alle ventende på det historiske og højtidelige øjeblik, da kongen går i land. Fra et stort skib, som er lagt til ved den tidligere tyske marinestation, ser vi et langt tog af mænd med musik i spidsen bevæge sig hen imod »Dannebrog«s anlægsplads. Det er de danske rigsdagsmænd, som også vil hædre begivenheden med deres nærværelse.

Under Honnørmarchens toner går kongen i land og bliver budt velkommen af en af byens grånede borgere, som havde set byen brænde efter preussernes granater i 1864, og af fabrikant Knarhøj, som med en stemme skælvende af bevægelse tolker byens glæde over at byde kongen og dronningen velkommen. Han siger: Længe, længe havde vi ventet på, at denne dag skulle oprinde, og det mørke vige, som rugede over Sønderjyllands jord, men mindet om alle vore lidelser svinder nu ganske bort i glæden over genforeningen med vort fædreland. Kongen svarer med en inderlig tak for deres trofasthed mod Danmark, Gud velsigne jer alle!

Mens kongen drog ind i Sønderborg og blev fejret af befolkningen dér, spadserede mor og far op til Dyppelbjerg for dér at finde en god plads, hvorfra vi kunne se det mest mulige, når kongen fra Sønderborg drog derop. Vi fandt en god plads i en vejgrøft lige uden for Dyppelmølle og lige ud for den store flagmast, som er rejst af de danske soldaterforeninger, og som den dag for første gang skulle bære Dannebrog.

Vi gjorde et forsøg på at komme ind på pladsen, hvor masten stod, men en soldat med skarpladt gevær kom straks løbende os i møde og meddelte os, at al adgang var strengt forbudt. Bagefter fik vi at vide, at tyskerne havde lovet, at dér skulle det danske flag ikke komme til at vaje på genforeningsdagen, og to gange havde de skåret flagsnoren over, af hvilken grund der nu måtte sættes vagt ved den.

Vi havde god tid til at se og glæde os over det storslåede folkelivsbillede,

En række sønderjyske foreninger mødte med faner og orkestre foran Sønderborg slot forud for festlighederne på Dybbøl den 11. juli 1920.

som oprullede sig for os, og mens vi holdt frokost, så vi folk ustandselig strømme op til skanserne, hvor festen skulle holdes. Der var ingen støjende og kåd munterhed, men en værdig ro og tryghed prægede alle, og i de to timer, vi lå deroppe, blev folk ved at komme i det uendelige. Der kom en vogn kørende med guldhornene, som skulle overrækkes kongen under festen. Der kørte den ene militærvogn efter den anden frem og tilbage med gamle veteraner. Der var også sørget for ambulancer, hvis der skulle ske et eller andet. Der kom en flok officerer fra flåden i deres fineste gallauniformer med trekantede hatte og vajende fjerduk. Man ser velstående bønder med sort frakke og høje hatte og unge piger i hvide kjoler med rødt livbånd, alle børnene med små flag i hænderne. Nu hører man musik, det er Frivilligt Drenges Forbund, som kommer i deres hvide dragter, så spejderne, også med deres eget musikkorps. Nu lyder melodien: »Holmens faste Stok, der bor vore raske marinesoldater«, og så kommer et kompagni infanterister til: »Den gang jeg drog af sted«, og så ser vi langt ude ad vejen vore prægtige gardister med bjørneskindshuer komme til tonerne af »Riberhusmarchen« og med officerer til hest; de vakte alle voldsom jubel og begejstring, og hvert kompagni fik sig et drønende hurra, efterhånden som de kom frem. Officererne hilste og vinkede med sabelen og lod hestene danse foran kompagniet.

Nu hører vi dundrende hurraer langt borte, som kommer nærmere og nærmere, og så vidste vi, at nu kom kongeoget. Det var oprindelig me-

ningen, at kongen skulle have redet i spidsen for sin garde op til Dyppel skanse, men et uheld, han havde dagen forud, hvorved han forstuede sin ene fod, gjorde dette umuligt for ham. Han kom derfor kørende sammen med dronningen og sine to sønner. Efter ham fulgte enkedronningen, hans mor, derefter forskellige prinser og fyrstelige personer, og endelig alle de høje embedsmænd, som var med til højtideligheden. Kongen så både alvorlig og glad ud og hilste bevæget mængden, som gav ham en storstilet og begejstret modtagelse. Da han kom forbi flagmasten, gled et mægtigt Dannebrogflag stille og højtideligt til vejrs og vajede atter over Dyppel banker. Det ses milevidt omkring og fortæller, at nu er den mørke og tunge tid forbi, så kan solen igen skinne, og lærken synge over det danske land.

Nu samles alle folk om kongen i de to gamle skanser på Dyppel banke, og den mindeværdige fest indledes med sang og taler. Grev Schack fra Møgeltønder holdt en aldeles fortrinlig tale, som vandt alle hjerter.

Klokken var nu blevet halv tolv, og en smeltende varme var det blevet, og far og mor var begge blevet trætte af at være på farten lige fra den tidlige morgenstund af alle de forskellige indtryk, så vi ikke havde mod til at gå op i skanserne, som var besat af, ja, jeg ved ikke, om der var 50 eller 100 tusinde mennesker på den store plads uden spor af skygge, og med udsigt til at stå så langt borte, så man intet fik at høre. Vi foretrak derfor at drage videre mod syd og nåede langt om længe den lille dejlige by Gråsten med det bekendte slot og de dejlige æbler. Omtrent for hver fjerdingvej, vi kom frem, var over landevejen rejst æresporte, hvorigennem kongen næste dag skulle passere på vejen til Tønder, og i selve byen Gråsten var der i hele gaden plantet små piletræer. Vi var inde på det største hotel og ville have en eller anden forfriskning, og da det var lige midt i jordbærtiden, glædede vi os til at få en ret deraf, men det kunne ikke fås, hvorimod en mulighed for at få rabarbergrød ikke var udelukket. Imidlertid så der alle vegne så snavset og uappetitligt ud, så vi blev bange for, at grøden ikke skulle være helt efter vor smag, og vi kørte hen til et i nærheden liggende kurhotel, hvor vi fik de ønskede jordbær. Vi søgte derefter ned i parken, som gik lige ned til vandet, og hvor vi lagde os til at sove op ad to høstakke, og da vi vågnede, var det allerede langt hen på eftermiddagen. Vi skulle videre, vort oprindelige mål var Tønder, hvortil der vistnok var en 7–8 mil. Den cykeltur turde vi ikke inklade os på, da vi stadig, om end vi havde hvilet godt, var meget trætte. Vi foretrak derfor at tage med toget til en stor stationsby, som hedder Tinglev, for at overnatte dér og næste morgen tage videre til Tønder.

6/9 1920

Klokken 8 om aftenen var vi i Tinglev og skulle se, om vi kunne få logi. Hotellet lige over for stationen ejedes af en tysker, og da alt var stærkt

Fra kongemodtagelsen i Tønder. Ventetiden har nok været for lang, for Peter Petersen har stillet stole frem foran forretningen med det blandede varesortiment.

optaget, havde vi ikke meget håb om at kunne få plads dér. Vi blev imidlertid henvist til Landbohjemmet, hvor der også var plads, men noget mere uhyggeligt og snavset sted kunne vi ikke komme. Vi fik lidt at spise, gik i seng og slukkede hurtigst muligt lyset for ikke at se, hvor beskidt altting var. Kl. 6 næste morgen tog vi med toget til Tønder.

Det er en gammel by, meget tysksindet, men dansktalende, en by med mange gamle huse. Det hus, hvor far blev født, var vi også henne at se. Selvfølgelig var der også en masse mennesker på benene i anledning af kongens besøg, som skulle være kl. 2. Formiddagen benyttede vi som sagt

til at bese byen og kirken. Vi spiste middag på det fineste hotel i byen. Det skulle være en fin middag, men efter vore begreber ret tarvelig: Kogt rødspætte, som der ikke var meget ved, steg og så til dessert kompotpærer; men dertil er at sige, at tyskerne altid har været en meget nøjsom nation.

Nu nærmede sig imidlertid tiden for kongens ankomst, og vi mødte frem henne ved torvet, hvor modtagelsen skulle finde sted. Men da den ene time gik efter den anden, uden at han kom, blev vi til sidst kede af at vente og foretrak at cykle ned til den dejlige, lille by Møgeltønder, hvor kongen også ville komme efter besøget i Tønder.

Her var også alle folk på benene, og ved indgangen til byen blev vi modtaget af alle skolebørnene med små Dannebrogflag i hænderne. Vi ventede ikke længe, inden kongen kom; han fik en festlig modtagelse af alle børnene og hele befolkningen, og da han efter besøget hos greven kørte ned igennem byen, blev hans bil omringet og stormet af glade mennesker, som ville trykke ham i hånden, og kongen var ikke smålig, og den, han kunne komme til at trykke i hånden, fik et hjerteligt og trofast håndtryk, og i den lille tale, han holdt, lovede han befolkningen at tage sig af deres anliggender, både i stort og småt, og når de havde noget på hjerte, kunne de frejdigt komme til ham, han skulle da efter bedste evne gøre, hvad han kunne.

Herfra kørte han ud for at se stedet, hvor de berømte guldhorn engang blev fundet, og så gik turen tilbage til Tønder og Sønderborg, og dermed var de officielle festligheder forbi. Kongens skib »Dannebrog« blev liggende endnu nogle dage i Sønderborg, medens han derfra gjorde små udflugter til Als, hvor han ikke havde været.

Far og mor cyklede tilbage til Tønder, hvor vi overnattede, men inden vi kom i seng, trak der et frygteligt uvejr op over byen med lyn og torden og et voldsomt skybrud, som blev ved omtrent hele natten. Så måtte vi atter opgive at cykle videre, men tog toget, som gik tidligt næste morgen. Vi nåede Sønderborg en time før damperen gik, og af en tilfældig medrejsende var vi anbefalet at drikke chokolade hos en bager dér, som han kendte. Det skulle være noget så godt, men manden må have været meget beskeden i sine fordringer, for chokoladen var der ikke noget ved, og kagerne havde vi smagt meget bedre før.

Så sejlede vi med damperen tilbage til Fåborg, og næppe var vi kommet dertil, før det begyndte at øsregne, så vi ikke kunne tænke på at cykle til Svendborg, men atter måtte tage toget, og vi nåede Svendborg til aften, hvor vi fandt lille Mutte i bedste velgående, og hun var henrykt over, at far og mor kom hjem til hende igen.

Endelig - endelig - endelig!

Afstemningen 10. februar 1920 havde afgjort Sønderjyllands, Nordslesvigs skæbne. Det skulle tilbage til Danmark, som de mange havde drømt om de første par årtier efter 1864, men drømmen var blegnet år for år. Det varede så længe! Nu endelig kom drømmens opfyldelse, nu da så mange havde mistet håbet, men alligevel blev ved krampagtigt at fastholde muligheden.

Men hvornår? Hvor længe skal vi vente endnu? Ventetiden havde længe været uudholdelig. Men sejerherrerne skulle skrive på afgørelsen og grænsedragningen, og tyskerne skulle underskrive afståelsen.

Man havde håbet på 15. juni, Danmarks flagdag som sidste frist, mente alt var i orden. Så i sidste øjeblik nægtede tyskerne at skrive under.

Forhandlinger igen frem og tilbage, indtil de allierede sagde: Men så overtag dog landet. Det er da os, der bestemmer. Så blev dagene fastlagt: 9.-10.-11. juli, tre dages fest. Mindre kunne ikke gøre det, derom var alle enige.

Programmet var for længst fastlagt: Første dag gudstjeneste i alle sognekirker og frimenighedskirker i hele Sønderjylland. Derefter lokal fest i hver eneste større landsby, ja i mange ganske små med.: Festtale af en eller anden kapacitet, derefter kaffebord, kaffe i strømme, lokale talere i stort antal og til sidst dans, måske til en stedlig harmonikaspillemand.

Så står vi ude i et udpræget landsogn, Øster Løgum, Aabenraa amt. Gudstjeneste: Kirken er pyntet, som den aldrig havde været pyntet før, den var stuvende fuld af tilhørere, som den aldrig havde været fuld før, (for øvrigt heller ikke siden). Prædikanter? Den ca. 60-årige sognepræst, der var tysksindet, men i øvrigt ret vellidt i sognet, fandtes ikke egnet til den dag. I hans sted havde man indbudt to fremmede præster. Den ene, pastor H. Traustedt, Graverlund, var indbudt, fordi hans far hørte til den skare danske præster, der i 1864 blev udvist med 48 timers varsel. Men pastor Traustedt var en gammel mand. Han prædikede ærligt og redeligt over en af de tekster, der var anbefalet som egnede i dagens anledning, men den skare mennesker, der lyttende fyldte kirken og som alle sad på én gang fyldt af taknemlighed over den genforening, der fuldbyrdes i dag, og på den anden side med tanken på den dreng, mand eller far, der blev derude og måtte betale prisen for den store glæde i dag, den formåede den gamle fremmede præst ikke at komme i kontakt med.

Men efter en salme stod den langt yngre, senere biskop over Roskilde stift, pastor Fonnesbech Wulff, Vallekilde, på prædikestolen og indledte

med ordene: Af Guds nåde er jeg det, jeg er, og Guds nåde imod mig har ikke været forgæves. Det blev sagt jævnt og klart, men med en understrøm af varme, så alle så op, og vi kan godt bruge det forslidte udtryk: Han holdt i samme øjeblik hele den lyttende skare i sin hule hånd. Han talte ganske kort, men da han sluttede, følte det store flertal, at dagen var en højtidsdag, en glædesdag, en takkedag.

Så skiltes den store skare, ikke hjem til dagligdagen, men hjem til festmiddagen og ud på eftermiddagen til fortsat fest i forsamlingshus, skolestue eller krosal, som de lokale forhold tillod det.

I selve Øster Løgum fortsattes kl. 3 med foredrag i skolestuen. Taler var den ganske unge højskolelærer Ejnar Skovrup, Ollerup. Han var af gammel sønderjysk slægt og med forståelse for den særlige sønderjyske atmosfære. Han talte om fortid, nutid og fremtid, så han virkelig gav tilhørerne fremtidsperspektiv. Men han begyndte med at forbavse alle ved til indledning at foreslå »Fædreland ved den bølgende strand«, men først begynde med 3. vers. Første vers kunne minde nogle om deres store tab under krigen, andet vers kunne krænke tyskerne (hvoraf der selvfølgelig ikke var nogen til stede). Så begyndte vi med »Måne og sol sidder løse på stol«. Det kunne alle sige ja til.

Efter foredragsmødet var der tid til at tale sammen, før tilhørerne lidt efter lidt forsvandt hjem til børnene og dyrene, for at møde fuldtaligt igen til sønderjysk kaffebord i kroen kl. 8. Kroejeren var tysksindet, men en venlig mand og god nabo. Lokalerne var pyntede til fest, serveringspersonalet venligt og hjælpsomt. Det blev et virkelig festligt kaffebord, stuvende fuldt hus, masser af bordtaler, masser af sange efter den blå. Alt forløb i den allerbedste stemning, indtil en kone i den bedste mening rejste sig og sagde: Vi er så mange samlet her til denne store glædesfest. Skal vi nu ikke her love hinanden, at vi vil stå sammen om at rejse vore faldne fra hele sognet et værdigt minde på vor kirkegård eller lige i nærheden. Det var som sagt udtalt i den allerbedste mening for at bruge et heldigt øjeblik til at få denne vigtige opgave fastslået. Men ordene gjorde et voldsomt indtryk på den nu trætte forsamling. Det var de aldrig heledede sår, der her pludselig og uventet blev afdækkede. I samme øjeblik så man manganen mor og bedstemors øjne fulde af tårer, mange mænds ansigter blive hårdt tillukkede.

En ældre mand i forsamlingen søgte at redde, hvad reddes kunne, ved at rejse sig og stille sig: Det er midnat nu. Vi har haft en lang dag. Tror I ikke, vi ældre skal sige tak for i aften og gå hjem nu. De ældre rejste sig og gik, men unge er unge. De unge var lovet afslutning med dans, og dansen begyndte. Det gik lidt tungt i førstningen, men det unge mod sejrede, og det blev hen mod solopgang, før de sidste brød op.

Jens Kristensen

Amtmand, lensgreve O. D. Schack. Malet 1911 af L. Schjelderup. Schackenborg.

Breve fra det Schackenborgske arkiv

I slutningen af juli udkommer en bog, »Grænsesind«, der er skrevet af amtmand, lensgreve O. D. Schack. Materialet forelå ved hans død 1949 og er nu blevet redigeret af sønnen grev Hans Schack. Denne har under arbejdet fundet de nedenfor gengivne breve, som ikke er medtaget i bogen.

Fredag den 8. maj i år afsløredes i »Folkehjem«s malerisal Agnes Smidts posthume portræt af min far, amtmand, lensgreve O. D. Schack (1882–1949). Idet jeg gik ud fra spørgsmålet: Hænger dette portræt her med rette? benyttede jeg lejligheden til i et kort foredrag at opridse min fars (ODS') forbindelse med forskellige af de i samlingen afbildede sønderjyder ud fra forskelligt materiale, som jeg har haft lejlighed til at gennemgå i forbindelse med udgivelsen af ODS' efterladte optegnelser, »Grænsesind«, og som han ikke har medtaget i sine manuskripter. De her gengivne uddrag omhandler, bortset fra afslutningen, tiden indtil 1918:

Redaktør Gustav Johannsen skriver til den 22-årige pige, som just er kommet til Schackenborg med sin mand efter brylluppet på Lerchenborg den 23. november, uvidende om de bryderier, livet i en afkrog af Preussen kan medføre:

Højvelbårne grevinde!

I dybeste ærbødighed tillader jeg mig at sende Deres højvelbårenhed indlagte avis og brev. Da jeg modtog brevet, havde jeg allerede optaget en artikel om den festlige modtagelse, der blev Deres høje gemal og Deres højvelbårenhed til del ved Deres ankomst til herresædet Schackenborg, og desuden turde jeg på grund af presseforholdene her ikke en gang vove at optage den hoslagte i en så smuk danskfølende tone skrevne artikel. Alligevel ville jeg gerne, at Deres højvelbårenhed fik at vide, hvor højt Deres høje gemal står hos befolkningen, og hvor inderlig glad den nordslesvigske befolkning er over, at grev Schack til Schackenborg valgte Dem til sin livsledsagerinde. Jeg ved, at Deres høje gemal er preussisk officer, derfor sender jeg Dem indlagte avis og skrivelse, idet jeg håber, at Deres højvelbårenhed nådigst vil modtage begge dele som et bevis for, at man også inden for Møgeltønder og omegn nærer store sympatier for Deres høje gemal og Dem.

I dybeste ærbødighed.

Gustav Johannsen.

Redaktør og udgiver af »Flensborg Avis«.

Avisen var et eksemplar af Flensborg Avis 28. november 1880, og det sirligt skrevne brev, som var uden underskrift, var dateret »Flensborg, den 1. december 1880«. Den anonyme brevskrivers referat dækker nogenlunde Flensborg Avis' artikel: Møgeltønder, den 27. novbr.: I onsdags, d. 24. ds., ankom lensgreve Schack Schackenborg med sin unge hustru, født komtesse Lerche til Lerchenborg, til Møgeltønder. Det viste sig da ret, i hvor høj grad greven har forstået at vinde befolkningens agtelse og hengivenhed. Festlighederne ved hans modtagelse vare, når man tager hensyn til byens størrelse, ligefrem storartede. Det unge ægtepar ankom om formiddagen til Schackenborg. Om aftenen blev så hele byen illumineret. Der fandtes ikke et hus, der ikke var oplyst. Mange steder sås de gamle, gemte dannebrogflag ophængte inden for de oplyste vinduer – men bag lukte døre. Der var på forskellige steder i byen oprejst syv æresporte. Kirken var udefra oplyst med bengalske flammer. Et fakkeltog på hundrede mand, fulgt af så godt som hele sognets befolkning, drog op igennem Slotsalleen og ind i Schackenborgs slotsgård. Her talte pastor Prahl er par hjertelige ord til det unge ægtepar. Greven og grevinden steg derpå til vogns og kørte igennem alle byens gader. Ved de forskellige æresporte blev

der holdt taler, således af hr. D. Hansen, af degn Andresen og af hr. H. P. Hansen her fra byen. Greven takkede hver gang med nogle få hjertelige ord. I spidsen for toget gik et musikkorps fra Højer, ti mand stærkt, og spillede danske nationalsange. Senere hen på aftenen anrettedes der et måltid til rigelig hundrede personer i hvert af byens to gæstgiverier. Herefter var der bal, som vedvarede hele natten. Alt dette skete på grevens bekostning. Heller ikke de fattige glemtes. Greven lod i dagens anledning uddele to hundrede mark til de trængende i Møgeltønder sogn og andre to hundrede mark til Daler og Ballum sogne. Møgeltønder har vist næppe nogen sinde før vist sig så storartet festligt smykket. Det var ikke nogle enkelte medlemmer af menigheden, der foranstaltede disse festligheder: enhver havde sin del deri. Alle stræbte efter at lægge deres hengivenhed for dagen, især da også med hensyn til den unge grevinde. Hun kom jo, som også blev bemærket i nogle af de forskellige taler, fra det kære Sjælland, fra Danmark, vort gamle moderland. Det er en trøst for den danske befolkning, at den i sin midte tæller en adelsslægt, der er dansk i sind, en adelsslægt, der ikke, som så mange andre her i Sønderjylland, har nedværdiget sig til at undertrykke vort sprog og vort danske særpræg, men som altid har stået på den side, hvor der kæmpedes for »sanning og rätt«.

Denne hyldest til ODS' mor peger ikke alene hen på hendes usammensatte, rent danske sindelag – som ODS skriver det – men også gennem dette hen til det næste kaleidoskopiske bidrag.

ODS' far, Hans Schack, døde i 1905, 53 år gammel, og den tidligere sognepræst i Møgeltønder og medarbejder ved »Salmebog for den dansk-talende Menighed i Nordslesvig« skrev et eftermæle i Kirkeligt Søndagsblad. ODS beretter (Grænsesind, pag. 26), at Flensborg Avis feuilletonistisk gengav dette, og at en afsluttende redaktionel, af lærer P. Jessen inspireret artikel tog til genmæle mod pastor Prahls fremhævelse af Hans Schacks danske sindelag, hvilket igen havde til følge, at ODS nølede med at gå aktivt ind i det danske arbejde. Efter fire år er det så vidt. Bankdirektør R. P. Rossen, som ODS kendte som medlem af Tønder Landmandsbanks tilsynsråd, skriver den 28. januar 1909:

Idet jeg er så fri at minde lensgreven om samtalen forleden vedrørende vælgerforeningen, tror jeg nu ikke, at en indtræden behøver at op-sættes. For vor egn er jeg stedfortrædende medlem af tilsynsrådet (hr. Fr. Høyberg i Visby er tilsynsrådsmedlem), og jeg behøver ikke at sige, at det ville være mig en ære at indmelde greven, hvorfor jeg tillader mig at udbede mig et par linjer om Deres bestemmelse.

Indmeldelsen må have fundet sted umiddelbart bagefter, for de tyske aviser reagerer omgående. »Hamburger Nachrichten« skriver den 3. feb. 1909 bl. a.: Diesem dänischen Wählerverein also, nach innen Vertreter des

allerschlimmsten Angriffsvorgehens, nach aussen Vertreter des moralischen Landesverrats, hat sich nun der Königliche dänische Hofjägermeister O. D. Schack-Schackenburg selbst angeschlossen. Er macht sich dadurch zum Mitschuldigen seiner illoyal aufwieglerischen Bestrebungen, er wird dadurch Teilhaber des von dem Verein fortgesetzt begangenen Zuwiderhandelns gegen das deutsch-dänische Staatsabkommen vom 11. Januar 1907, – og Tondernsche Zeitung samme dato: Wie uns von zuverlässiger Seite aus Mögeltondern mitgeteilt wird, wünschte der Graf, dass sein Beitritt nicht geheim gehalten werde, weshalb denn auch eine Mitteilung in der dänischen Presse erfolgte. Der junge Lehnsgraf hat schon wiederholt seiner Sympathie zur Protestpartei Ausdruck verliehen ... Af de følgende dages brevveksling med R. P. Rossen fremgår, at ODS var utilfreds med pressemeddelelserne, der for de danskes vedkommende skyldtes redaktør P. Skovrøy. Fem år senere kom de alle tre til at lære hinanden grundigt at kende under interneringen i Flensborg efteråret 1914.

ODS beretter om optakten til det nationale arbejde: »Skønt det havde været naturligt at aflægge Jens Jessen et besøg som indledning til aftjening af min nationale værnepligt, gik vejen over Åbenrå, og først da professor Aage Friis i 1911 bragte mig i forbindelse med H. P. Hanssen, kom jeg ret ind i det nationale arbejde.« En enkelt tidligere episode har han forbigået i sine optegnelser, men den bør nævnes, fordi den allerede på et tidligt tidspunkt belyser de synspunkter, som nogle år senere, i forbindelse med vælgerforeningens splittelse i 1919, kendetegner den holdning, som skulle blive afgørende for ODS' samlingsbestræbelser. Den 22. oktober 1910 meddelte H. P. Hanssen, at han ikke ønskede genvalg til rigsdagen i Berlin, og den såkaldte »opposition« i vælgerforeningen havde da til opgave at finde en kandidat. Hans Lund meddeler i »Sønderjyllands Historie«, bind V, s. 241, at man rettede henvendelse til mange sønderjyder, og et brev fra redaktør Ernst Christiansen af 15. november s. å. giver oplysning om en forhandling med ODS desangående:

Flensborg Avis' redaktion. Flensborg, 15. nov. 1910.

Hr. lensgreve Schack, Schackenburg.

Da man i en samtale ikke altid har de synspunkter på rede hånd, som det kommer an på, vil jeg gerne have lov til at føje nogle linjer til mine ord. Hoslagt vil De af et udklip se den form, Kloppenborg-Skrumsagers ord i Skodborg har i »Dannevirke«. Med »et forslag, der svarer til den opgave, Hanssen stillede«, kan menes, at den nye mand vedkender sig »oppositionens« principielle grundsætninger, og at vi har tillid til ham. For at greven ikke skal mene, at ifølge Kloppenborg-Skrumsagers ord er alt nemt og ligetil, ifald tilsynsrådet får

Ved festen på Dybbøl 11. juli 1945 var amtmand, lensgreve O. D. Schack hovedtaler, som han havde været det ved den store genforeningsfest samme sted 25 år tidligere. Talen i 1920, der i følge Berlingske Tidende blev »holdt med oratorisk kraft og stigende flugt og varme«, sluttede med de berømte ord, der er blevet folkeeje, og som gjorde amtmanden kendt som »den mand, der sagde du til kongen«: Vi skal være dig gode sønner og døtre, Danmark – det lover vi dig i dag – det giver vi dig håndslag på, kong Christian!

De andre talere i 1945 var efter grev Schack fra venstre: Peter Grau, statsminister Vilh. Buhl, Hans Andersen, Kongsbjerg, Hans Lund, Rødding og Tage Jessen, Flensborg. (Fra »Nordslesvig 1920–70«).

»frie hænder igen«, vil jeg gentage, at i det tilfælde bliver der utvivlsomt kaos. Der kræves nyt stort tillidsvotum, knebling af pressen osv., som vi ikke kan gå med til. Mine ord, om den betydning, grevens kandidatur ville have til gavn for vor fælles sag, står jeg derfor fuldkommen ved. I øvrigt vil jeg gøre Dem opmærksom på Kloppenborgs tale i Haderslev (ikke foredraget, men hans senere indlæg), som så helt anderledes ud, hvorfor man ikke skal tillægge hans ord alt for megen vægt. Da jeg nu skriver, vil jeg nævne, at jeg for eksempel kunne tænke mig forslaget i vælgerforeningen fremsat i følgende form (antagelig bliver det P. Grau, som fremsætter det):

»På den såkaldte »opposition« vegne skal jeg, i henhold til den opgave, der er stillet os, foreslå lensgreve Schack til Schackenborg som danske rigsdagskandidat i første kreds til næste rigsdagsvalg. Vi er

klare over, hvilket ansvar dette forslag påbyrder i første række os, i anden række vælgerforeningen, såfremt den godkender det. Vi mener efter moden overvejelse og efter det kendskab, vi har til grev Schack, at kunne påtage os ansvaret for vort vedkommende. Jeg vil kun nævne, at greven er en god dansk mand, at han efter vor mening har de fornødne særlige forudsætninger, at han deler »oppositionens« grundsynspunkter og er lige så god demokrat som enhver anden dansk. Greven selv har kun med de alvorligste betænkeligheder, dels med hensyn til sine egne forudsætninger, dels med hensyn til den danske sags tarv, givet os lov til at stille dette forslag i vælgerforeningen, og de taler og indlæg, som er fremkomne i de sidste uger, har øget hans betænkeligheder. Han vil kun tage imod en kandidatur under den forudsætning, at den ikke opfattes som et stridens tegn, men et samlingsmærke, at hans holdning ikke misforstås som et skridt imod nogen person eller retning, og at der gives ham nogen tryghed herfor ved en så godt som enstemmig opstilling fra vælgerforeningens side.« — — —

Selvfølge kan der, hvis greven ønsker det, foretages ændringer, og der kan for den sidste udgave vælges en helt anden form. Må jeg til slutning sige greven min varmeste tak for samtalen i dag, der har styrket min opfattelse fra i søndags i høj grad. Jeg venter efter aftale telefonisk besked torsdag formiddag.

Med højagtelse, ærbødigst

E. Christiansen.

Bilag: Udklip fra Dannevirke. Kloppenborg Skrumsager: Ja, det ser sært ud, at Hanssen går, skønt der er et stort flertal for at beholde ham, det er helt meningsløst, det er fortvivlet. Nu skal »oppositionen« stille manden, den er allerede i gang med opgavens løsning. Nu får vi se, hvilken mand den udpeger. Har oppositionen fundet sin mand, vil han blive foreslået i vælgerforeningens tilsynsråd; men er det ikke et forslag, der svarer til den opgave, Hanssen stillede, så må oppositionen i vælgerforeningen erklære, at den ikke har kunnet løse opgaven. Og så må vælgerforeningens bestyrelse og tilsynsråd have frie hænder igen.

ODS svarer den 16. november:

Ærede Hr. Christiansen!

Idet jeg stadfæster Modtagelsen af Deres Brev, undlader jeg ikke at meddele Dem, at jeg alligevel efter grundig Overvejelse har fattet den Beslutning at bede Dem og de andre i Sagen interesserede Herrer at

ville se bort fra eventuelt at foreslaa mig som Rigsdagskandidat. Jeg siger Dem og de andre Herrer oprigtig Tak for den beviste Tillid og benytter Lejligheden til særlig at takke Dem for den venlige Modtagelse igaar. Samtidig udtaler jeg min Beklagelse over at have forvoldt Dem saa megen Ulejlighed i denne Sag.

Ærbødigst

O. D. Schack.

Det fremgår af korrespondancen, at ODS må have stillet tre krav: 1) At han ikke ville være et stridens tegn, men samlingsmærke i vælgerforeningen. 2) At hans holdning ikke må være rettet mod nogen person eller retning, – og endelig 3) at han ønsker en énstemmig opstilling. Denne karakteristiske holdning, som vel ikke kan siges at være sædvanlig hos et 28-årigt ungt menneske, omtaler ODS flere gange i sine optegnelser (bl. a. »Grænsesind«, pag. 188): »Jeg trådte ud af vælgerforeningen (4. juli 1919), da jeg ikke mere kunne stå mellem partierne, men ved at tilhøre et, måtte komme i fjendtlig stilling til det andet og til tilsvarende partier i det gamle land. Også senere har jeg gennemgående undgået at slutte mig til et eller andet politisk parti, eller partier i det hele taget, men forsøgt at betragte og behandle hver dansk mand som stående inden for det store *danske* parti, jeg tilhørte.«

Det er derfor heller ikke unaturligt, at ODS kan skrive til H. D. Kloppeborg-Skrumsager den 7. oktober 1920: »Da der endnu stadig i forskellige blade nævnes mulighed for, at jeg kunne komme i betragtning som tingvalgt medlem af landstinget, vil jeg bede Dem og Deres kolleger om at se bort fra at vælge mig, dersom dette endnu skulle være på tale. Jeg tør måske ved denne lejlighed udtale det håb, at det vil være muligt at vælge en mand fra Vesteregnet, så at Tønder amt ikke alene er repræsenteret af pastor Schmidt-Vodder.«

*

»Grænsesind« har ODS kaldt sine optegnelser og givet dem det græske motto: *οὔτοι συνηχθῆναι*, Antigones ord i Sofokles' tragedie af samme navn om, at vi visseilig ikke skal pleje gensidigt had, men fælles kærlighed. Det er gode ord at mindes i et grænseland, især når splidagtighed og kortvarige stemninger præger tanker og handlinger. Det har de også erfaret, mange af de mænd, hvis portrætter hænger i »Folkehjem«s lille sal, – og hvis arbejde har været en lysende dag i grænselandets tusindårige historie. Fælles forhåbninger har knyttet dem sammen, – og et fælles løfte har knyttet O. D. Schack til dem: »Vi skal være dig gode og trofaste sønner og døtre, Danmark – det lover vi dig.«

Hans Schack

Efterlysning - en komplet billedtekst ønskes

Den 26. maj 1920 rejste 285 sønderjyske kvinder til København for at overbringe en hilsen og en tak fra det genvundne land.

Man sejlede som ØKs gæster på »Ægir« fra Sønderborg, men i Køge bugt kom skibet ud i en orkan, og da det stærkt forsinkede rejseselskab omsider nåede frem til Nordre Toldbod, var deltagerne ikke blot søsyge, men nærmest halvdøde, står der i »Danskeren«s referat.

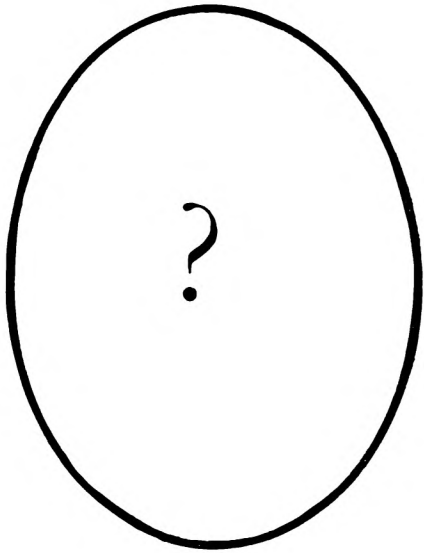
Alligevel blev turen en succes, hvis højdepunkt var audiensen hos kongen, dronningen og enkedronningen. Der var lagt et stort program for de fem dage, turen varede. Efter gudstjenesten i Domkirken den første dag mødtes man om aftenen i Odd Fellow palæet med repræsentanter fra de andre nordiske lande til Nationalrådets velkomstfest. De næste dage var der lejlighed til museumsbesøg og institutionsbesøg, der blev arrangeret udflugter, og den ene aften var turens deltagere til »Elverhøj« i Det kgl. Teater, en anden var de inviteret i Tivoli.

Den 28. maj mødtes man med 650 indbudte gæster på Rigsdagen til frokost, og på ovenstående billede, som er indsendt af Svend Moos, ser man nogle af deltagerne. Af disse kendes følgende:

- 7 Fru Kathrine Bladt, Varnæs (datter af gdr. Klausen, Borggaard, Nybøl).*
- 20 Fru Margrethe Lauesgaard, Kiding, f. Finnemann, Tårning.*
- 9 Fru Marie Skau Petersen, Sommersted.*
- 10 Fru Maren Iversen, Avnbøl. Gift med sin morbror Kresten Iversen, hvis søster Helene var gift med H. P. Hanssen.*
- 12 Frk. Sofie Andresen, forstanderinde på Rønshoved børnehjem. Datter af gdr. Andreas Andresen, Røjhus, Skelde.*

*Men hvem er de andre på billedet? Redaktionen modtager gerne oplysninger.
Den 1. juni rejste man hjem – med tog.*

Efterlysning - et billede ønskes

I Sønderjysk Månedsskrift, marts 1970, efterlyste den 90-årige fru Marie Elisabeth Schrøder, f. Skau, Sorø Alderdomshjem, et fotografi af Maren Jacobsdatter Schmidt, hendes oldemor, der døde i 1883. Efterlysningen har ikke givet noget resultat, og derfor gentager vi den, og samtidig bringer vi et billede af Maren Jacobsdatters ægteemand, den velhavende gårdejer Jep Christian Wildfang, Feldum. Han døde i 1865. Skulle der ikke sidde et kvindeportræt sammen med ovenstående mandsportræt i et gammelt album et steds?? Eventuelle oplysninger bedes sendt enten til fru Schrøder eller til redaktionen.

Boganmeldelser

I 1964 udsendte Historisk Samfund for Sønderjylland bogen »Sønderjylland – Historisk Billedbog«. Bogen blev en succes uden lige, og med god grund. Billedvalget fortræffeligt, teksten særpræget og engageret, og sidst, men ikke mindst var format og udstyr velvalgt og af høj kvalitet. Det har da heller ikke kunnet undre, at bogen har dan-

net skole allerede nu kun seks år efter sin udgivelse.

»Sønderjylland – Historisk Billedbog« gik til 1864, men der var lagt op til en fortsættelse – frem til genforeningen, eller måske endnu længere? Med naturlig spænding så man frem mod disse planers virkeliggørelse. Hvornår ville der komme et nyt billedværk, og

Rutebiler i Løgumkloster en vinterdag omkring 1930. (Lånt fra »Nordslesvig 1920-70«).

kunne man holde samme høje kvalitet?

Med udsendelsen af »Nordslesvig 1920-70. Historisk Billedbog« kan en del af spørgsmålene besvares. Titlen er valgt af flere grunde, skriver Historisk Samfunds formand, professor Troels Fink, i sit forord, og den ene af disse er, at man gerne vil markere bogens selvstændighed i forhold til »Sønderjylland. Historisk Billedbog«, som man engang håber at kunne fortsætte med et bind om tiden 1864-1920. Den foreliggende bog må altså ikke betragtes som en fortsættelse af »Sønderjylland. Historisk Billedbog«, selv om formålet er det samme, og bindets ryg er forsynet med ***! Den anden grund til valget af titlen »Nordslesvig 1920-70« er, at man vil forsøge at udarbejde et tilsvarende værk om Sydslesvig. Med tiden skulle man altså få hele fire sønderjyske billedbøger at glæde sig over.

Det andet stillede spørgsmål er straks vanskeligere at svare på – er det lykkedes at holde kvaliteten? Først må man gøre sig klart, at de to værkers situation er helt forskellig. Det ene holder op, da fotografiet for alvor vandt indpas, og det andet bygger i meget høj grad netop på dette illustrationsmateriale. Også for tekstforfatterne har situationen været helt anderledes; her har redaktionen set klart og rigtigt, at man ikke burde vælge historikere, men derimod historisk interesserede journalister, og de to forfattere Ole Bech og Eskild Bram har da også forstået at finde deres egen tone, således at teksten både er levende, letlæst og oplysende. Kun enkelte steder har man været lidt uheldig med formuleringen, som ved omtalen af oberst Paludan-Müllers kamp, hvor det hedder:

»Om morgenen den 26. maj 1944 anholdt tyskerne 19 fremtrædende danske. Blandt disse var chefen for grænsegen-darmeriet, oberst Svend Bartholin Paludan-Müller.« Som det klart fremgår af den følgende tekst, modsatte han sig netop anholdelsen og faldt under den påfølgende kamp. Da teksterne ifølge hele bogens anlæg skal være knappe og koncise, kan det ikke undgås, at man af og til savner supplerende eller uddybende kommentarer, som f. eks. om de økonomiske betænkkeligheder, der gik forud for oprettelsen af forsøgsstationen i St. Jyndeved på grund af dens placering tæt ved grænsen. Derimod er det helt lykkedes at undgå udtryk som »jo« og »som bekendt«, der ellers let kan løbe i pennen, når forfatterne er på hjemmebane, men som kan virke uendeligt irriterende på den mindre velorienterede læser. Tværtimod skildres velkendte begivenheder på en sådan måde, at man ganske uvilkårligt og med interesse læser også disse afsnit af bogen.

Valget af billeder, som i stor udstrækning i et billedværk er bestemmende for teksten, må have været uendeligt svært. Først og fremmest skal det være teknisk gode billeder, dernæst skal de i sig selv fortælle historie, og endelig skal de kunne inspirere tekstforfatterne og passe ind i den indholdsdisposition, som på forhånd må være lagt for værket. Der er øst af mange kilder, mest af »Historiske Samlinger for Sønderjylland« og andre offentlige samlinger, men også private samlinger har ydet gode bidrag, og så har Ole Bech naturligtvis – og heldigvis – kendt sin »Rummelpot« og har hentet mange oplivende karikaturer og aktuelle tegninger dér. Ser man på billedernes geografiske fordeling, er Åbenrå bestemt ikke blevet forfordelt, hvilket vil glæde nogle, ærgre andre, det sidste måske især de gode Haderslev-folk, der skal vende mange blade, før et billede fra deres by dukker op. Set under en sag-

lig synsvinkel er det svært at finde et væsentligt emne, der ikke er behandlet, og redaktørerne har ikke gjort dette arbejde lettere for anmelderne, idet bogen nok er forsynet med person- og stedregister, men mangler sagregister. Det er i det hele taget svært at rette kritik mod billedvalget, som overalt synes særdeles velmotiveret, men måske kunne man have ønsket sig rent topografiske billeder, f. eks. gadebilleder fra både landsbyer og købstæder, der viste den samme lokalitet omkring 1920 og nu. Forskellen ville have været påfaldende. Til gengæld hører de topografiske billeder, der er med, til de mest stemningsfulde, som f. eks. gadebilledet fra Løgumkloster s. 37, der desværre savner datering. Men billedet er vidunderligt alligevel. Deciderede portrætfotografier er næsten helt undgået, men trods det er de fleste mere betydende personligheder kommet med i bogen, enten fordi de har deltaget i nogle af de forevige begivenheder eller som tegninger i marginen. Også her har man således med heldig hånd løst et ømtåleligt problem.

Som »Sønderjylland . Historisk Billedbog« er »Nordslesvig 1920–70 . Historisk Billedbog« tilrettelagt af grafiker Erik Ellegaard Frederiksen IDD, der har løst opgaven nogen friere end sidst, hvor bogstavelig talt samtlige billeder var helsides højresidede billeder. I den foreliggende bog er billedernes format mere afvekslende, og en del er anbragt på venstresider. Herved bliver opslagene mere levende, og man har på de 212 sider fået plads til op mod 200 illustrationer. Til gengæld forekommer der nogle uheldige virkninger, når teksten, der normalt er henvist til venstresiderne, løber over på højresiderne. Helt galt bliver det, når billedteksten, som øjet straks søger under billedet, er rykket over på venstresiden. På s. 16–17 er der et sådant eksempel, hvor den undrende læser under billedet af en grænsesten som første linie læser:

„tæppe«, og ville en mand i Rosenkrans besøge sin nabo, hvis”. Også s. 57 vil en læser få et galt indtryk af billedet i hurtig forbibladen. Småting måske nok, men netop irriterende i et helstøbt værk.

Bogen må karakteriseres som en be-drift, og det er fint, at man har nået at få den ud i genforeningsjubilæums-sommeren. Det er et værk, alle kan have glæde af, hvad enten de blot vil

blade rundt i det og læse her og der, eller de vil læse det fra ende til anden. De ældre vil nikke genkendende til mange ting, de unge vil komme til at forstå baggrunden for deres egen tid og dens muligheder for fredelig sam-eksistens tværs over landegrænsen. Der er ingen tvivl, det er et værk af sam-me høje kvalitet som »Sønderjylland – Historisk Billedbog«.

Hans H. Worsøe.

Knud Lavard og Knudsgilderne.

St. Knudsgildet i Flensborg har udsendt et lille festskrift »*St. Knud og St. Knudsgilderne 1170–1970*«, dateret 25. juni. Gymnasielærer Preben Busck-Nielsen meddeler indledende »Spredte efter-retninger om hertug Knud Lavard«, redaktør Jacob Kronika beretter om »Sankt Knudsgilderne gennem tiderne«, og gildets oldermann, gymnasieoverlæ-erer Ole Olesen fortæller om »St. Knuds-gilde i Flensborg«. På den måde når vi hen til side 28, før vi får at vide, at festskriftets anledning er 800 års dagen for Knud Lavards skrinlæggelse og hel-genophøjelse, der fandt sted i Ringsted kirke den 25. juni 1170.

Ringsted var dengang rammen om en virkelig mærkedag i Danmarkshisto-rien. Valdemar den Store ville omdanne Danmark fra et valgrige til et arveligt kongedømme med kirkelig velsignelse. På samme dag fik han sin far, Knud Lavard, gjort til helgen og sin søn, den 7-årige Knud, salvet og kronet. Den 25. juni blev valgt, fordi det var årsdagen for overførelsen af Knud Lavards lig til Ringsted fra Haraldsted kirke, hvor han midlertidigt var begravet efter mordet den 7. januar 1131.

Knudsgildet i Flensborg ærer den dag i dag mindet om Knud Lavard ved at

henlægge sine store fester til den 7. januar, hans dødsdag, den 12. marts, hans fødselsdag, og den 25. juni, hans helgendag. Men de første Knudsgilder blev oprettet før Knud Lavards død, støttet til mindet om den Knud konge, der blev hellig efter mordet i Odense. Senere vaklede Knudsgilderne mellem den kongelige og den hertugelige Knud, og det er vel en mindelse om begge mord, når første punkt i gildeskræen i Flensborg pålægger gildebørderne at hævne en Knudsbroder, der måtte blive dræbt af en, der ikke er broder i Sankt Knuds gilde.

Mærkeligt nok er der ikke bevaret Knudsgilder i Danmark, men kun i det tabte Danmark, i Sydslesvig og i Skåne. Deres historie går langt tilbage. Flens-borg bys historie begynder vistnok med slesvigske Knudsbrødres indsats, Knuds-gildet har domineret Flensborg som Slesvig, og endnu da Flensborg i 1284 fik sin stadsret bekræftet, var det Knudsgildet, der havde det afgørende ord med hensyn til, hvem der skulle være rådsherrer.

Knudsgilderne, der skulle beskytte handelsfreden, var et dansk sidestykke til Hansaen, men efterhånden udvikle-de de sig til at blive borgergilder med social beskyttelse og selskabelighed som formål, senere blev de skyttegilder, og

i Flensborg med et klart nationalt sigte; Knudsgildet har gennem årene været en dansk bastion. Herom bringer det underholdende festskrift mangt et vidnesbyrd, og det er ved forståelig stolthed, Knudsbrødrene værner om deres traditioner, der har rod i byens ældste historie.

Det katolske tidsskrift *Catholica* har benyttet 800 års dagen til at udsende et særnummer »Sankt Knud Lavard« (Arne Frost-Hansens forlag, 140 sider, 24 kr.), hvor man søger at ajourføre billedet af hertug Knud, hvis rolle i grænselandet er lige så omstridt, som hans dygtighed er ubestridt. Den første hjemmetysker har man kaldt ham, den første slesvig-holstener også, andre har gjort ham til nationalhelt, og nu skal han gøres til Danmarks første europæer.

Catholica bringer en række videnskabelige bidrag til Knud Lavards historie, men betoner selv, at det sker ud fra et katolsk synspunkt. Man lægger især vægt på at fremdrage miraklerne og helgenkulten som realiteter og på at bevise, at ærkebiskop Eskils anbefaling til paven af Knuds helgenkåring var sket af respekt for miraklerne og ikke kan vurderes som et stykke politik. På dette punkt argumenterer man imod nyere historikere, Lauritz Weibull, Arup og Hal Koch. Såvidt det kan ses af en lægmand, er det ikke uden held, at dr. phil. Alfred Otto søger at gendrive en del af Weibulls argumentation, men på det væsentlige punkt glipper det. Otto henviser til Ringstedordinalets ord om, at når Eskil i 1146 havde forbudt Knud Lavards søn Valdemar (den senere kong Valdemar den Store) og hans fætter Svend at skrinlægge Knud Lavard som forberedelse til en helgenkåring, var det ikke, fordi han havde noget imod deres plan, men fordi han ville bevare respekten for det apostoliske sæde i Rom. Men denne henvisning er ikke meget værd, for ordene er først nedskrevet, da Eskil

gik med til den helgenkåring, der fandt sted i 1170, og de kan derfor kun betragtes som et forsøg på at få bragt overensstemmelse mellem nej i 1146 og jaet i 1170. Hvis nemlig Eskil virkelig ikke havde noget imod deres plan i 1146, må han jo allerede den gang have følt sig overbevist om, at miraklerne udpegede Knud Lavard som helgen, og så havde han ikke nøjedes med forbud, men havde i ord og gerning vist, at han var enig med dem og ville gøre alt for at fremme helgenkåringen.

Det er jo heller ikke blot de nye historikere, der anser ærkebispens holdning over for Knud Lavards helgenkåring som politisk betonet. Hans Olrik skriver i sin bog om Knud Lavard, der nyder almindelig anerkendelse hos katolikkerne, blandt andet: »Man ser, at Knud Lavard allerede var helgenkåret af *folket*, men *kirken* havde ikke sat sit stempel på hans hellighed, og dens ledere var utilbøjelige dertil, dels vel fordi folket var gået i spidsen på et område, hvor kirken måtte gøre fordring på at have forrang, dels fordi splittelsen i Danmark ikke var hævet, idet Knud Lavards venner og beundrere stod skarpt over for efterslægten af Niels' og Magnus' parti, og mellemværendet mellem østdanskerne og jyderne endnu ikke afgjort, som de følgende kampe viste.« (Side 276).

I øvrigt skriver dr. Otto selv side 67: »Måske har Eskil tillige skønnet, at en helgenkåring kunne misbruges som propagandamiddel under tronstridighederne, der atter udbrød samme år og først afsluttedes 1157, da Valdemar efter sin sejr over Svend Grathe (23.10.1157) blev enekonge.«

Selvfølgerlig var en helgenkåring af et medlem af kongehuset et propagandamiddel under en tronstrid, og der er kun en nuance mellem brug og misbrug. Der kan næppe være nogen tvivl om, at spørgsmålet om helgenkåring for ærkebispens også var et politisk spørgsmål.

bjs.

Militærhistorie

Dansk historisk fællesforening har i sin håndbogsserie udgivet en kortfattet »Militærhistorie« af oberstløjtnant Helge Klint, leder af Hærstabens militærhistoriske sektion. Denne håndbog hører ikke til den værdifulde ende af serien, skønt den ind imellem giver nyttig vejledning. F. eks. er kapitlet om den internationale militærlitteraturs klassikere praktisk at have ved hånden, men det er besynderligt uegalt. Således ofres der over en side på Mahan, og resultaterne af hans søkrigsforskning sammenfattes side 43 i tre punkter, men når man har læst dem, er man lige så klog som før.

Der gives en oversigt over hovedværker i Nordens militærhistorie, udmærket for de andre nordiske landes vedkommende, hvor andre har sørget for opstillingen. Men de danske militærhistoriske bøger findes omtalt spredt i et kapitel om »Dansk militærhistorisk virksomhed«, hvor forfatteren også har haft andre ærinder, såsom at beskrive flittige officerers arbejde med hærens arkivalier, og han har tydeligt sine yndlingsforfattere. Således bliver Rists produktion taget med lige til tidsskildringen »Fra støvletiden« og »En rekrut fra 64«, men Meidells krigshistoriske indsats er ikke omtalt. Villh. la Cour er medtaget for en artikel om den danske brigade i Sverige, men hans trebinds-

værk »På vej mod katastrofen« er ikke nævnt. Helge Klints militærhistorie er såvidt ajour, at han nævner oberst Amtrupps artikel om »Hæren efter den 29. august 1943«, men han har ikke et ord om 9. april-litteraturen. Det er vist mere officeren end militærhistorikeren, der røber sig her.

Hvor upraktisk bogen er tilrettelagt, viser sig tydeligt, når man vil orientere sig i Sønderjyllands krigshistorie.

Da det danske militærhistoriske afsnit er ordnet kronologisk efter forfattere, skal man læse det hele igennem for at få overblik over behandlingen af krigene i Sønderjylland. Det er der måske ikke noget at sige til, dersom et egnet register havde bødet derpå, men registeret er under al kritik. Det opstiller i alfabetisk orden bogtitler og personnavne imellem hinanden, og da der f. eks. er 17 bogtitler, der begynder med »Den ...«, egner registeret sig kun for den læser, der har de bøger ved hånden, som man ønsker at slå efter. Tilmed er forfatteren ikke konsekvent; Rockstrohs bog »Udviklingen af den nationale hær i tiden 1614–1808«, bliver i registeret til »Den nationale hær, Udviklingen af«.

Hvorfor sørger Dansk historisk fællesforening ikke for, at en håndbog af denne karakter virkelig bliver en håndbog?
bjs.

*Tidsskriftet Nordfriesland udsendt af
Det nordfrisisk Institut i Bredsted.*
Det nordfrisisk Institut i Bredsted udsender foruden en del frisisk litteratur på originalsproget også et kvartårligt udkommende tidsskrift »Nordfriesland« på tysk.

Det er ikke alle danske beskåret at læse tysk indenad, de færreste forstår frisisk, så derfor får »Nordfriesland« en forholdsvis lille læserkreds nord for grænsen, og det er i grunden en skam. Det er altid en skam ikke at vide, hvad ens nabo foretager sig – som oftest

kommer man til at undervurdere ham eller tillægge ham falske motiver. Vi er jo alle underkastet en vis udvikling, Gud ske lov da, og derfor får man ofte et lidt ændret syn på sin nabo, jo ældre man bliver, hvilket kan være til opbyggelse for naboen, men først og fremmest for en selv.

»Nordfriesland« indeholder naturligvis denne gang en del stof om den kendsgerning, at hele det gamle oprindelige frisisk beboede område nu er samlet under én administrationsenhed, nemlig storamtet Nordfrisland, bestående af de tidligere amter Ejdersted, Husum og Sydtønder, så skulle De træffe en tysk indregistreret bil med en nummerplade med bogstaverne NF, så er den altså fra det nye storamt.

Det nye storamt har også fået en embedsmand i spidsen, landråd dr. Klaus Petersen, der også taler frisisk, og som dermed er inde i hele problematikken i dette ikke-tyske og ikke-danske område.

Der er derfor en vis optimisme at spore overalt, også i »Nordfriesland«. Nu skal der tages fat, nu skal linjerne trækkes op for fremtiden, og arven fra fortiden skal ikke gå i glemmebogen.

Det nye storamt rummer over 100000 indbyggere, af disse taler endnu ca. 10000 mennesker frisisk. Det er derfor en opgave for det samlede frisiske arbejde at udvide den frisisktalende befolkningsdel, og hvad der vil interessere os historikere grumme meget, at finde ud af, hvorfor der har fundet et sprogskifte sted i Nordfrisland. At skifte sprog er jo at vende op og ned på Vorherres livsorden, og et sådant forehavende kan naturligt kun påkalde vor allerstørste beivring.

Klaus Petersen, Claus Schröder og Reimer Kay Hollander, en af lektorerne ved Det nordfrisiske Institut, skriver om det nye storamt, hvad det rummer af folk og fæ, af erhvervsgrønt, politisk fordeling i det nye amtsråd, kommende opgaver o.s.v.

Werner Kambeck skriver om trafikproblemer i storamtet, den forhenværende landråd i det gamle Husum amt, Volker Wolfsteller, skriver om projektet »Uthlande« på Nordstrand, oprettelse af helt feriecentrum på denne frugtbare ø, hvilket allerede har vakt danske turistkredses interesse, måske kan der hentes nye impulser dér, bl. a. på finansieringsområdet.

A. von Reinersdorff fra institutionen Kulturamt, noget, hvis opgave ligger nær Det danske Hedeselskabs, skriver om Halligernes problemer. Disse små øsamfund har hele samfundets beivring og nødhed for at kunne overleve i det hele taget; samfundet har på sin side overordentlig stor interesse i at bevare disse samfund, for de er et vigtigt led i hele kystsikringen, og von Reinersdorff har på en klar og overskuelig måde forstået at fremlægge hele problematikken omkring Halligernes eksistens.

Der er endvidere læseværdige artikler af Wolfgang Erz om hele fredningsproblemet, af Uwe Jessel om instituttet for bioklimatologi i Vesterland, af Karl Gripp om effektiv kystsikring på Sild.

Tidsskriftet rummer også en lidt irrelevant artikel af Hans Beyer om folkeafstemningen i 1920, men den er ikke uinteressant af den grund, at den fortæller noget om den tyske måde at bedømme historie på.

Der er en fortræffelig oversættelse til frisisk af det engelske digt »No man is an island«; læseren vil finde manende tanker i dette digt, så det skal ikke skæres i stykker her.

Alt i alt et særdeles læseværdigt nummer af tidsskriftet. Hvor De kan købe det? Ja, det ved jeg i grunden ikke, men De kan prøve at skrive til Nordfrisisk Institut i Bredsted, så kan De for 15 kroner om året få sendt tidsskriftet regelmæssigt, og husk, vi bliver alle ældre og får et nyt syn på vor nabo.

Henning Jensen.

**Andels-
Svineslagteriet
i Kolding**

Grundlagt 1888

**Grænselandets liv
grænselandets sang**

møder De i

Jydske Tidende

Syd- og Sønderjyllands store blad

Morsø Støbegods

Aktieselskabet
N. A. Christensen & Co.
Kongelig Hofleverandør
NYKØBING MORS

**Lolland - Falsters
Folketidende**

Stiftets største blad

Nykøbing F.

Tønder Landmandsbank ^{A/S}

Kontorer i Tønder - Skærbæk - Ballum - Brøde - Brøns -
Bylderup Bov - Frifelt - Højer - Tinglev - Visby

Paul Thomsen

Krusaa

*Kolonial, spiritinosa, køkkenud-
styr, trikotage, herreekvipering*

Pindstrup Mosebrug

SAVVÆRK OG EMBALLAGEFABRIK

Telefon Pindstrup 06-396100

*Besøg
landsdelens
museer*

ANDELSBANKEN

Haderslev

Aabenraa

**Graasten
Andelsslagteri**

M. Schaumanns Klædefabrik A/S
Afd. for kemisk rensning TRYLIN
Haderslev

**WINDFELD-HANSENS
BOMULDSSPINDERIER A/S
VEJLE**

Læs

Dannevirke

Sønderjyllands ældste blad

BOGTRYK . OFFSET . BOGBIND

Th. Laursens Bogtrykkeri

Jernbanegade 8, Tønder tlf. 2 15 50

**Ladelund
Landbrugs og Mælkeriskole**
Brørup station

**Sønderjyllands
Kreditforening**

Haderslev

**Sønderjydsk
Tæppefabrik**

A. R. Kjærby A-S
Højer

Graasten Bank ^{A/S}
GRAASTEN

¹/₂ Sønderjydsk Frøforsyning
Frøavl & Frøhandel
Aabenraa

Restaurant **Grænsen**
C. Heiselberg
Krusaa

Hejmdals

BOGTRYKKERI
AABENRAA TLF. (046) 2 31 32

**Spare- og Laanekassen
for Hobro og Omegn**

HADERSLEV BANK

AKTIESELSKAB

HORSENS HAVN

- Mange moderne stykgodskraner
- 7,00 m vanddybde
- Havnen kan besejles dag og nat
- Store arealer ved kaj og jernbanespor ledige til udleje

Seleks- og udflugtskørsel

Ruteautomobil-Aktieselskabet
for Haderslev Amt og By

Haderslev, tlf. (045) 2 38 55

DEN NORDSLESVIGSKE

FOLKEBANK

AKTIESELSKAB

AABENRAA

Sønderlysk Månedsskrifts adresse:

H. P. Hanssensvej 9, Haderslev,
tlf. (045) 2 17 37.

Redaktørernes adresser:

Viceskoleinspektør W. Christensen,
Brorsønsvej 37, Tønder.

Viceskoleinspektør Chr. Stenz,
Tøndervej 173, Abenrå.

Cand. polit. Inger Bjørn Svendsen,
H. P. Hanssensvej 9, Haderslev.

Tryk: Th. Laursens Bogtrykkeri, Tønder

HOPTRUP HØJSKOLE - Hoptrup

Vinterskole for unge mænd og kvinder
3 eller 5 mdr. fra november ell. januar

Sommerskole for unge mænd og kvinder,
3 ell. 5 mdr. fra maj. **Axel Nielsen**

DANEBOG HØJSKOLE - ALS

3 mdr. sommer-, 5 mdr. vinterskole

Tlf. (044) 6 41 12

Gunner Rasmussen

TRY

HØJSKOLE

9330
Dronninglund
Sygeplejehøjskole

SØNDERBORG HANDELSKOLE

Handelsgymnasium - Handels højskole-
afdeling

Sdr. Landevej 30 - Tlf. (044) 2 55 25

TØNDER STATSEMINARIUM

Grænselandsseminariet

Tilmelding for 1970/71 helst inden

1. maj, senest 30. juni.

Telf. (047) 2 12 30

GRAM

KØLEANLÆG

BRØDRENE GRAM 1/3 • VOJENS